

CARME BATLLE

*RETORN A LA BUSCA I LA BIGA,
ELS DOS PARTITS DE LA BARCELONA MEDIEVAL*

Un cop finalitzada la recerca sobre la Barcelona de mitjan segle xv i presentada la tesi doctoral, que fou publicada amb el títol *La crisis social y económica de Barcelona a mediados del siglo XV*, per la Universitat de Barcelona el 1973, no pensava pas haver de tornar a tractar el tema i menys en to polèmic. L'edició del llibre de Jacques Heers, *Les partis et la vie politique dans l'Occident médiéval*, PUF, París, 1981, amb tot un apartat, el segon, referent als dos partits barcelonins (pàgs. 203-212), m'ha obligat a retornar al tema només per a defensar-me d'uns atacs personals, i els qualifico de personals per estar basats en una ideologia política en lloc de fonamentar-los només en arguments extrets de la història medieval. En efecte, J. H. va sortir a la caça de bruixes, com sol fer-ho i com un dia ho féu en Mc Carthy, per considerar que la meua tesi abona la teoria de la lluita de classes a l'Edat Mitjana (pàg. 208).

Deixant de banda el fons polític de la qüestió per raons òbvies, limitaré la meua resposta estrictament a la història medieval. Cal remarcar en primer lloc que l'autor, satisfet de l'esquema elaborat per ell en l'estudi sobre Gènova el segle xv, l'aplica a totes les ciutats medievals sense tenir en compte les particularitats de cada lloc, sobretot del nostre país, per desconeixement de la història medieval hispànica. És aquesta una constant en els historiadors francesos, exceptats els qui es dediquen a temes d'història peninsular, per exemple el grup de Toulouse o el de Niça. El desconeixement manifestat per J. H. arriba a l'extrem de no haver llegit, com es dedueix clarament de les notes, el llibre de la meua tesi sobre Barcelona, que és en concret el blanc de les seves crítiques; només ha vist una presentació de l'estat de la recerca feta el 1955 (*La ideologia de la «Busca»* en «Estudios de Historia Moderna», V, pàgs. 167-195) i un resum escrit per exigències universitàries el 1974 (14 pàgs.), puix que no hi ha en nota ni una sola referència a cap de les 600 pàgines dels dos volums de l'obra.

Tot i respectant les opinions de l'autor, aquest manifest desconeixement¹ m'ha mogut a respondre-li, sobretot per corregir els errors d'una crítica basada en un «oblit» tan flagrant. En primer lloc he de fer constar la meua disconformitat amb l'aplicació d'un esquema, possiblement vàlid per a les ciutats del nord d'Itàlia, a totes les ciutats de l'Occident medieval i també amb la desqualificació total de les idees històriques «antiquades», totes des de les romàniques a les marxistes, és a dir, no solament de tota la historiografia tradicional, sinó també de la metodologia actual que no sigui la seva pròpia.²

Quant a les omissions i errors, sense comptar amb els ben patents en la grafia dels noms propis, són més nombrosos per desconèixer molts moments de la nostra història medieval, com el conflicte de Ciutat de Mallorca i els forans³ o la crisi econòmica analitzada per Claude Carrère en el seu magnífic llibre sobre Barcelona,⁴ del qual J. H. no deu haver llegit res, ni el darrer capítol dedicat a les crisis i a les reaccions dels mercaders barcelonins per a superar-les, és a dir, l'oposició Busca-Biga.

J. H. es queixa de la utilització de mots moderns, com partit o facció, sense tenir en compte que a la pàgina 142 de la tesi ens referim al de *gabella*, mot contemporani dels fets i equivalent més o menys a facció; també el va emprat Claude Carrère en la recensió de la meua tesi.⁵ Per la formació i triomf de la *gabella* de la Busca és essencial la intervenció de la monarquia, com ho va ser el 1386; en efecte, l'acció permissiva del rei Alfons el Magnànim, representat a Catalunya pel governador Galceran de Requesens, va ser decisiva per la constitució del Sindicat dels tres estaments i poble de Barcelona i del grup buscaire moderat, que junts integraren el partit popular.

I he dit i dic popular perquè així el qualificaven els mateixos buscaires: *l'estament popular* escriu el mercader Ramon Guerau el 17 de novembre del 1453,⁶ el Sindicat es titula dels tres estaments i *poble*⁷ i els mateixos de la Biga li consideren. Quan el 28 de desembre de 1452 els consellers comentaven la revocació dels privilegis municipals tradicionals feta pel rei, reconeixien que Alfons el Magnànim ho havia fet a petició dels mercaders, artistes i me-

1. El seu desconeixement es manifesta també en errors, com el d'afirmar que Carles de Viana fou empresonat per la reina Joana Enríquez (pàg. 206) i en la forma errònea d'escriure els noms propis catalans, començant pel meu.

2. És la meua opinió i la d'altres crítics de l'obra de J. H., que han publicat recensions a la revista «Speculum» de 1977 i 1979, Robert Wheaton i Bryce Lyon.

3. José M. Quadrado, *Forenses y ciudadanos, Historia de las disensiones civiles en Mallorca en el siglo XV*. Ciutat de Mallorca, 1895, 2.ª ed.

4. C. Carrère, *Barcelona 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi*, II, Curial, Barcelona, 1978, sobretot l'apartat titulat «La crisi política», pàgs. 234-239.

5. Id., *A propos d'histoire urbaine: un livre récent sur Barcelona*, «Le Moyen Age», núm. 1 (1977), pàg. 163.

6. C. Batlle, *La crisis...*, pàg. 192 i document n.º 43 de l'apèndix.

7. *Ibid.*, pàgs. 190 ss.

nestrals *e quaix de tot lo poble*, és a dir, els buscaires i el poble units contra la Biga (a la pàg. 191 de la tesi). Tot i ser plenament conscients de la distinció entre Busca moderada, Sindicat més radical i poble, utilitzem la paraula popular com els contemporanis, per marcar més l'oposició entre els dos partits. Com remarca Claude Carrère,⁸ la Busca, en efecte, només és un partit popular en part i més en uns moments que en altres.

La Busca moderada, que constituïa el grup dirigent integrat pels Destorrent, Pallarès, Torró, etc., ciutadans honrats en gran part, eren objecte especial de l'odi de la Biga per considerar-los traïdors a la seva classe, juntament amb el cavaller Galceran de Requesens, de tots els quals arribaren a venjar-se cruelment. El dietarista de la Diputació del General, el notari Safont, contemporani dels fets, ho expressa amb tota claretat després de comentar la repressió feta per l'exèrcit reial a Mallorca, closa amb nombroses execucions: «Plàcia a nostre senyor Déu que en breu vejam fer semblant sentència d'aquells traydors, qui en aquesta ciutat de Barcelona han sucitats los hòmens qui hoix se appellen vulgarment los hòmens de la Buscha».⁹

En aquesta frase Safont separa el grup dirigent de la massa dels buscaires, els quals, sense els primers, no haurien pogut arribar mai a constituir el Sindicat ni a participar del poder a Barcelona. Es reconeix de fet la base popular del partit quan la Biga temia que els seus enemics podien fomentar en el poble alguna alteració de l'ordre públic.¹⁰ Sens dubte Barcelona no arribà mai a viure una revolta provocada per la instigació d'un noble (un aristòcrata de veritat no un burgès), com a les ciutats italianes per derivació de rivalitats entre faccions nobiliàries, ni la Busca i la Biga són partits sorgits d'una disputa entre dues famílies del patriciat urbà.

Aquí l'alta noblesa no es va preocupar mai de les aspiracions de la burgesia; i la petita noblesa, la dels cavallers, enllaçava amb els ciutadans honrats, sembla que només collaborà amb ells en els moments crítics a les Corts o des de la Diputació del General. No oblidem que, si bé els més rics dels burgesos rendistes arribaven a adquirir cavalleries amb permís reial, sempre quedaven altres membres de la mateixa família com a ciutadans honrats o mercaders per dominar el govern municipal; l'entrada a l'estament nobiliari comportava la pèrdua de la intervenció en el municipi fins a la reforma de Ferran el Catòlic. És el cas dels Destorrent, adduit per J. H.; segons ell eren nobles, i per tant indicar que Pere Destorrent senior era mercader és un error meu, puix que tots pertanyien a «l'alta aristocràcia», diu a les pàgines 210-212.

Creiem que l'autor no maneja de forma justa la terminologia emprada en aquest fragment: l'alta aristocràcia no equival a noblesa urbana i aquesta dar-

8. C. Carrère, *A propos d'histoire urbaine*, pàg. 163.

9. C. Batlle, *La crisis...*, pàg. 375.

10. *Ibid.*, pàgs. 198-204.

raera no és igual a l'estament dels ciutadans honorats. La petita noblesa, la dels cavallers i donzells, és la més afí als ciutadans, que cerquen d'enllaçar-hi per via matrimonial. Les diverses classes de la noblesa catalana es manifesten per mitjà de la seva presència i actuació dins el braç militar de les Corts,¹¹ on s'aprecia l'existència de diversos grups, la pugna de l'inferior (el dels cavallers i donzells) per constituir un braç a part i l'absència dels ciutadans honorats del braç militar perquè ja tenien el reial com a propi de la burgesia.

Per tant, els ciutadans honorats buscaires: Destorrent, Pallarès, Torró, Esquerit, que J. H. considera dins «l'aristocratie» (pàg. 209) i «grands aristocrates» (pàg. 210) són burgesos enriquits i amb aspiracions nobiliàries, una plutocràcia.

Els Destorrent¹² constitueixen un cas molt significatiu. Abans d'arribar a la meitat del segle xv Francí era cavaller i el seu germà Pere mercader, però aviat va canviar d'estament. Si Pere havia tingut negocis almenys entre 1427 i 1434 i s'havia casat amb una Casasaja pertanyent a la família de mercaders-canviadors d'aquest nom, al cap dels anys vivia com un rendista, tot i conservant el seu lloc en l'estament mercantil i seient en el banc dels mercaders en el saló de Cent de la Casa de la ciutat, on seia des de feia 40 anys, segons digué ell mateix el 1451.

És semblant el cas de Lluís Setantí, nét d'un mercader de Lucca establert a Barcelona, i el d'altres, tots ells considerats ciutadans honorats per un grup de menestrals buscaires, els quals el 24 de novembre de 1451 sol·licitaren llur trasllat de l'estament mercantil al superior i ho obtingueren.¹³ Per tant, si afirmo que Pere Destorrent senior era mercader, és perquè consta així en els corresponents documents, és a dir, les llistes del Consell de Cent dels volums de «Deliberacions» dels anys esmentats (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), que J. H. podia comprovar, si tan estranyes li semblaven aquestes afirmacions, abans d'escriure un llibre basat en el treball d'altres.

Tornant a Pere Destorrent, els seus fills, que eren ciutadans honorats i cavallers, mai varen pertànyer a «l'alta aristocràcia», perquè aquesta, a Catalunya, la integraven els Pallars, Cardona, Cervelló, Rocabertí- Illa-Canet, Queralt, etc.,¹⁴ molt superiors i ben allunyats en tots aspectes dels modestos Destorrent.

A més d'existir diversos graus dins la noblesa catalana, les seves característiques generals: ser terratinent, ocupar càrrecs en el govern, girar en torn del rei, que era el dispensador de rendes i càrrecs, l'allunyaven del comerç, puix

11. *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y Valencia y Principado de Cataluña*, Real Academia de la Historia, tomos IV a XII, Madrid, 1901-1908.

12. C. Batlle, *Una familia barcelonesa: los Destorrent*, «Anuario de Estudios Medievales», I (1964), pàgs. 471-488.

13. C. Batlle, *La crisis...*, pàgs. 210-211.

14. S. Sobrequés i Vidal, *Els barons de Catalunya*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona, 1961; id., *El Compromís de Casp i la noblesa catalana*, Curial, Barcelona, 1973.

que no tenia necessitat d'intervenir-hi directa i continuadament, i l'apartaven dels conflictes urbans. En canvi a Gènova, la inexistència d'un poder central col·locava a l'aristocràcia al primer pla polític, no podia ni volia evadir-se de la pugna pel control del govern de la ciutat, que es confonia amb el de la república, per qüestió de poder i d'interessos. El desequilibri demogràfic, econòmic i polític entre Gènova i la resta de la Liguria no té paral·lel a Catalunya, on hi ha, a més de Barcelona, ciutats grans i mercantils com Perpinyà, Tortosa, Lleida, Girona, Colliure, etc., governades pels burgesos. A Gènova era gairebé impossible que l'aristocràcia, si volia conservar el seu patrimoni i influència, deixés el govern municipal als burgesos enriquits; d'aquí ve que s'anés aburgessant, invertís en el comerç, dirigís les flotes, etc.

Per tant la frase de J. H.: «Il faut admettre que la participation de grands aristocrates... ne peut surprendre...» (pàg. 210), pot ser vàlida per a la història de Gènova, però la rebutgem enèrgicament per Barcelona. Ens refermem en el nostre punt de vista, pueril segons ell, i fins i tot veiem més encertada la seva expressió «lluïta de classes», que no hem utilitzat mai en la tesi, per manifestar d'una forma molt més exacta l'oposició d'interessos dels homes de la Busca amb els de la Biga, i el moviment popular al voltant d'ells. L'expressió lluita de classes pot resultar més exacta en el cas de la terrible revolta dels forans contra la Ciutat de Mallorca, alçament contemporani dels fets de Barcelona, on el rei temia un moviment popular semblant.

De tota manera la magnitud del conflicte barceloní, que és considerat per Jaume Vicens Vives i Santiago Sobrequés com un dels motius de la guerra civil de deu anys de durada, apareix de forma evident.

Ja he alludit abans als dos grups integrants del partit de la Busca i no he de tornar a insistir quan vaig dedicar als dos partits tot un capítol, el V de la tesi, després d'haver fet unes llistes vàlides pel 1453 (no 1433 com diu J. H. a la pàg. 209) i d'haver publicat els noms i oficis del centenar de representants dels oficis del Sindicat en el Congrés d'Història de la Corona d'Aragó de Sardenya (1957). No creiem que el Sindicat barceloní, nascut de forma paral·lela al dels pagesos de remença, sigui equivalent al «Popolo» d'Itàlia, com diu J. H. (pàg. 206); ni acceptem que els dos partits s'oposin a una estructura nova, la del «Peuple», afirmació categòrica i gratuïta, que no recolza cap argument (pàg. 208). És una manifestació de la idea preconcebuda de fer encaixar el cas de Barcelona amb l'esquema elaborat per ell per Gènova. En resum, la història de Barcelona no pot ser equiparada a la de les ciutats italianes completament autònomes, puix que la nostra va estar sempre lligada a la Corona i no prescindí mai del seu rerapaís, Catalunya, ni de la confederació catalano-aragonesa. Si de totes passades es vol comparar amb una altra ciutat, amb més encert s'ha proposat Marsella.¹⁵

15. C. Estepa, *Algunes consideracions sobre la crisi econòmica catalana a la Baixa Edat*

Afirmem que l'esquema genovès elaborat per J. H. no encaixa amb les circumstàncies específiques d'altres ciutats italianes ni molt menys amb les de les catalanes i que els dos partits en qüestió no poden ser separats del seu context ni menys aïllats de la influència i control de la monarquia, que els hi permeté de néixer com a tals partits.

Si J. H. ataca la meva tesi, que, insisteixo, no ha llegit, i s'esgarrafa en interpretar la meva intenció, segons diu, com a favorable a una lluita de classes a la Barcelona medieval (pàg. 208), crec que aquesta idea ha estat el mòbil de les seves crítiques, coneguda la ideologia ultradretana del professor francès.

Mitjana: Barcelona i les ciutats comercials mediterrànies, «Acta/Mediaevalia», 2 (1981), pàgs. 150-151.